

Å åpne for en annen verdensorden

En lesning av Geir Gulliksen's roman *Tjuendedagen*¹

Wencke Mühleisen

NFK

Universitetet i Stavanger

4034 Stavanger

wencke.muhleisen@uis.no

Abstract

To open up for another world order: A reading of Geir Gulliksen's novel

Tjuendedagen

Using a reading of the novel *Tjuendedagen* by Geir Gulliksen, and some of its critical reviews, I wish to raise two key questions. Firstly, *how* and *where* can we articulate experiences concerning intimacy and sexuality that are not part of the dominant discourses or knowledge regimes? Secondly, is this novel an effort to present a different conceptualization of sex and desire – as a generative force interwoven with, but still not equivalent with the lifestyle of neo-liberalism? The concepts *third space* and *heterotopia* serve as guidelines for these questions.

Key-words

Gulliksen, intimacy, sexuality, counterspaces, neoliberalism

Innledning

Og at dere ropte, hver for dere, blindt ut i mørket, med en annens blinde kjønn i munnen. Ja. Rop inn i noe som ikke kan rope selv, som om de andres kropp var veien til verden. (Gulliksen 2009: 113)²

2009 var året da en rekke romaner av etablerte og profilerte norske forfattere hadde intime og seksuelle relasjoner som sentralt tema, noe som ble påpekt av flere kritikere, for eksempel Tom Egil Hverven i essayet «Fri flyt», i *Klassekampen* 31.8.09. *Ingenting å angre på* av Trude Marstein, *Min kamp*-serien av Karl Ove Knausgård, *Sex, død og ekteskap* av Jon Øystein Flink, *Toget fra Ajaccio* av Anne Oter-

holm, *Min døde mann* av Arne Lygre, Tomas Espedals *Inn i kunsten* og *Tjuendedagen* av Geir Gulliksen er eksempler på romaner som ble diskutert i denne sammenhengen.

Denne artikkelen er en lesning av romanen *Tjuendedagen* og en dialog mellom resepsjon og noen teoretiske perspektiv som er særlig relevante for å åpne opp styrende forestillinger om kjønn og seksualitet. Slik jeg leser *Tjuendedagen*, er teksten et forsøk på å skrive frem en annerledes seksualitetsforståelse – en lystens generative kraft, som er infiltrert i, og likevel motsetter seg normaliseringsregimene i neoliberalismens tid. Et sentralt spørsmål i denne artikkelen er *hvordan* og *hvor* vi kan synliggjøre spørsmål, representasjoner og erfaringer som eksisterer, men som ikke er en del av de

dominerende diskursene i offentlighetene eller i førende kunnskapsregimer. Jeg ønsker å se på sammenhenger mellom språk og normalisering i den neoliberale kulturen og argumentere for at det mangler rom og (mot)offentligheter til å videreutvikle 1960- og 70-tallets kritiske prosjekt: et tredje rom mellom styrende kjønns- og seksualitetsdikotomier, forståelses- og styringsregimer.

Gulliksens roman fikk overveiende god motakelse i norsk offentlighet. I diskusjonen av romanen trekker jeg inn flere av anmelderne i mitt resonnement. Jeg vil særlig utfordre lesningen av romanen i Tom Egil Hvervens bokessay «Fri flyt», i *Klassekampen* (31.8.2009). Jeg vil argumentere for at det kritiske fokuset i *Tjuendedagen* i mindre grad er rettet mot elitens moralske forfall som Hverven diskuterer, men snarere problematiserer det sosiale fellesskapet og intimitetens betingelser i det offentlige (samtale)rommet. I stedet for å lese romanen som en advarsel om hvor galt det kan gå om begjæret slippes ut av rådende par- og foreldrenormer, kan romanen leses som en utforskning av intimitet og seksualitet som ligger bortenfor det vi kan erfare med det språket vi har til rådighet i samtidens kultur.

Tilnærminger

Jeg leser Gulliksens roman med utgangspunkt i min bakgrunn som kjønnsforsker og med en særlig interesse for representasjoner av intimitet i samtiden.³ Jeg trekker inn noen forskere og teoretikere som samtalepartnere. Disse deler en interesse for, og kan kaste lys over noen sammenhenger mellom *styring og selvstyring*, og kan være med å åpne opp for forståelser av *intimitet, sex og lyst*.

Med begrepet *governmentality* (gouvernementalité)⁴ henviser den franske filosofen Michel Foucault til former for *styring og selvstyring* som finner sted ved at mennesker produserer viten og sannhet om seg selv, blant annet ved hjelp av vitenskapelige og andre diskurser tilgjengelig i det moderne samfunnet (Foucault

2002:68). Individet blir på denne måten selv den sentrale aktør for oppfylling og utøving av normer og idealer. I diskusjonen av romanen henter jeg dessuten også inn Foucault i forsøket på å spille ball med *Tjuendedagens* problematisering av identitet, kjønn, sex og lyst. Den amerikanske antropologen Elizabeth Povinelli tar i boka *The Empire of Love: Towards a Theory of Intimacy, Genealogy, and Carnality* (2006) også fraspark i Foucaults interesse for styring og selvstyringsformer og ser på hvilke politiske konsekvenser dette får for intimitetens normative betingelser. Hun er særlig opptatt av former for seksualitet og fellesskap som faller *utenfor* språk, rådende normer og rettigheter i et globalt perspektiv. Den amerikanske filosofen Judith Butler trekker jeg inn i lesningen for å belyse hvordan (selv det individualiserte) subjektet er relasjonelt konstituert og dermed også ufravikelig innskrevet i det sosiale, slik hun skriver om dette i boka *Giving an Account of Oneself* (2005).

Den britiske litteraturviteren Tim Dean gjør i boka *Unlimited Intimacy. Reflections on the Subculture of Barebacking* (2009) en analyse av den såkalte bareback- kulturen i USA, en subkultur og risikokultur blant homoseksuelle menn som dyrker erotisering av ubeskyttet, anal sex. En sentral scene i *Tjuendedagen* innebærer at den mannlige hovedpersonen lar seg penetrere analt av elskereren, som er tatt inn i det eksisterende parforholdet. Dean argumenter med utgangspunkt i psykoanalysen for at seksuelt begjær er kjennetegnet av *mangel* på retning og mål, samt i prinsippet likegyldig til kjønns- og seksualitetsforskjeller. Dean bryter med identitetstenkningen og kobler seksualiteten til det sosiale og politiske – en kobling som også er åpenbart til stede i *Tjuendedagen*.

For å kaste lys over hvordan vi kan synliggjøre eksisterende erfaringer og praksiser som ikke er en del av de dominerende kunnskapsregimene låner jeg Foucaults begrep *heterotopia* (2006 [1986]), et begrep som kan sies å føre sammen ting som ikke hører sammen, eller

også betegne et sted som ikke ennå er et sted – i majoritetens øyne.

Kulturkamp om kjønn og seksualitet

I essayet «Se min kjole» (2010) i *Samtiden* peker Geir Gulliksen på tendensen til å fastskrive og biologisere kjønn og seksualitet:

Akkurat nå ser det ut til at mange – i hvert fall mange som ytrer seg offentlig – vil avvise at måten vi opplever verden på er språklig fundert, og hevde langt enklere sannheter, som at det finnes menn med mannskropper og kvinner med kvinnekropper og ferdig med det, og at de biologiske forskjellene er avgjørende og udiskutable. Og sånn kan det sikkert oppleves, men ikke for meg. For meg er det konkret og kroppslig akutt at kjønn er noe langt mer sammen satt enn motsetningen mellom kvinnelig og mannlig. (Gulliksen 2010: 5/6)

Tendensen i norsk samtidsliteratur til å undersøke seksualitetens og intimitetens konvensjoner står i kontrast til samtidens debatt vedrørende de samme temaene i offentligheten.

Forskjellen er særlig merkbar i kjølvannet av *kulturkampen* som utspiller seg i Norge med startskudd våren og sommeren 2009. Kulturkampen utfordrer den såkalte kulturradikalismen, venstresidas påståtte hegemoni, både i politikken, mediene og kulturen.⁵ Utdelingen av Fritt Ords Pris til Nina Karin Monsen i april 2009, bl.a. for hennes kritikk av den kjønnsnøytrale ekteskapsloven fundert i en verdikonservativ og religiøs diskurs, førte også til massiv debatt i mediene. Likeledes skapte programmet *Hjernevask* som NRK Underholdning sendte våren 2010, intens offentlig meningsbrytning. Programmet fremmet biologi som overordnet forklaring på sosial ulikhet med særlig fokus på kjønns- og seksualitetsforskjeller.

Kritikken mot kultur- og liberalradikalere og den såkalte kulturkampen er inspirert av

strømninger i Danmark (Tjønneland 2009), og henger sammen med en dreining i vestlig politikk generelt – en tendens som gjerne går under betegnelsen *neoliberalisme*. Dette begrepet betegner et globalt ideologisk paradigme som påvirker sosiale, kulturelle og politiske strukturer og benytter seg av markedets språk, vektlegger forbrukernes valgfrihet og individuell autonomi. Det innebærer også at markedstenkningen påvirker sosiale og følelsesmessige relasjoner.⁶ Et neoliberalistisk klima eller en verdikonservativ dreining i den offentlige debatten knyttet til intimitet, kjønn og seksualitet, er med andre ord konteksten for samtidige romaner som behandler seksualitet og intimitet. Denne diskursive eller ideologiske tendensen er dessuten både kontekst og eksplisitt tema i *Tjuendedagen*, samt i anmeldelsene av romanen.

Tjuendedagen

Du sa det, eller noe som lignet, og jeg skjønnte ikke hva du mente, men måten du snakket på fikk det til å høres ut som en intim betroelse eller et politisk statement. Eller begge deler. (21)

Tjuendedagen er delt i tre deler: «Min innlevelse», «Min umodenhet» og «Min tilsynekomst». Den første delen handler om et «Du» – dvs. ektemannen, byråkraten og «Hun» – dvs. kona, kommunikasjonssjefen, samt «Han» – dvs. elskereren, konsulenten for næringslivet, som inviteres inn i ekteskapet. I løpet av tjuen dager sommeren 2005 utvikler disse tre et intimt og omveltende trekantforhold. Forholdet slutter når elskereren får en ny kjæreste som er kollega med kona. Situasjonen tilspisser seg når denne nye kjæresten på arbeidsplassens intranett offentliggjør bilder av trekantsexen med kona i sentrum. I annen og tredje del blir vi kjent med den iakttagende fortelleren fra første del. Del to handler om den navngitte fortelleren Liv Larsens historie fra 1985 som student i Bergen der hun kjente studenten som senere

ble ektemannen i trekantforholdet. Fortelleren Liv hadde på den tid ambisjoner om å skrive, mislyktes med studiene, var ensom, suicidal og med uklare kjønns- og seksualitetsidentitet. Denne delen er en opprulling av de tjue årene i Livs tilværelse som har ført fram til september 2005, der hun blir oppsøkt av ektemannen, romanens «Du». Mannen forteller Liv om trekantforholdet og ber henne skrive om hans opplevelser: «Kanskje det er du som skal oversette det som ser uoversettelig ut hos meg?» (51). I del to får vi også vite at ektemannen etter offentliggjøringen av sexbildene og etter at han har gitt skriveoppdraget til Liv, blir utsatt for en sykkelulykke i september 2005, med dødelig utfall. Del tre forteller om møtet mellom kona i trekantforholdet og fortelleren Liv, etter sykkelulykken.

Diskusjonen i det som følger er i hovedsak fokusert på romanens del én og tre, det vil si, hendelsene mellom de involverte i trekantforholdet og fortellerens fortolkning av disse.

Tjuendedagens «Du» er i tillegg til jeg-fortelleren Liv, som også er en hovedperson i romanen, bokas mannlige hovedperson. Han tok som student i Bergen på 1980-tallet del i teoriutvikling knyttet til dekonstruksjon. Ifølge fortelleren sto makt- og vitenskritikk høyt i kurs i studentmiljøer i det tiåret som i Norge åpnet for høyredreining, avmonopolisering, deregulering og privatisering, og inngikk i en ideologisk strømning og et styringsregime som kalles neoliberalisme. Effekten av denne dreiningen kan oppsummeres som en individualisering, privatisering og jeg-sentrering som ikke bare dominerer mediene, men også økonomi, samfunnsplanlegging og forvaltning. Likeledes impliserer denne neoliberalistiske ideologien at den rådende orden er en naturlig nødvendighet og ikke en konsekvens av visse politiske prioriteringer.

I *Tjuendedagen* blir den mannlige hovedpersonen på slutten av 1980-tallet imidlertid grepet av en optimistisk tro på gjennomgripende samfunnsendring, ja, overskridelse: «Herfra

skal vi forandre alt» (118). Verktøyet til denne altomfattende endringen het *New Public Management*, neoliberalismens styringsredskap.⁷ Dette er en styringsideologi som myndighetene siden 1980-tallet har benyttet seg av i den såkalte moderniseringen av offentlig sektor. Målet er mindre utgifter i sektoren gjennom markedstilpasning og privatisering. Selv om den mannlige hovedpersonen ikke er tilhenger av denne ideologien, er han likevel medvirkende i å iverksette implementeringen av nettopp denne metoden, idet han har en visjon om å sette «brukerne» eller «folk flest» i fokus. Fortelleren i *Tjuendedagen* beskriver omorganiseringen av statlig virksomhet på følgende måte:

Du var med på å arrangere konferanser om virksomheten i offentlig sektor, om tilpasning av organisasjonsformer fra næringslivet. Jeg tror du sa at omorganiseringen av offentlig virksomhet handlet om å tilegne seg et språk, et nytt språk. [...] for at enhetene innenfor byråkratiet skulle begynne å forstå seg selv som bedrifter med markedsfølsomhet, behov for cash-flow, krav til inntjening [...] Pengene følger brukeren, sa du med en tvetydig ironi jeg kjente igjen fra den gangen jeg kjente deg. (49)

Sin egen rolle i denne transformasjonen så imidlertid romanens «Du» som en *public servant*, en tjenestemann for folket og offentligheten.

Kritikernes lesninger: noen tendenser

I dag er New Public Management-ideologien særlig merkbar i og med at språk, begreper og retorikk hentet fra næringsliv er blitt implementert i styringen av politikk, næringsliv, forvaltning og akademier. Samtidig er næringslivets retorikk iblandet «kreative» metaforer og språkbruk hentet fra reklamebransjen som assimilerer kreativiteten, det nye, kritikk og subversivitet fra kunstfeltet. *Tjuendedagen* er blant

mange anmeldere blitt lest som bærer av hypotesen om at denne ideologien har trengt inn til «det innerste», slik for eksempel Margrunn Vikingstad skriver i *Dag og Tid*:

Ein av tesane i romanen er at privatiseringa som strauk innover landet i 1980-åra, råka økonomien, men og mentalt. Kvinneideal og mannsideal blei konvensjonelle igjen, og samstundes forsvann trua på samfunnsmessige utopiar. [...] Kopling mellom seksuell overskriding, samfunnsendring og språklige endringar og tilpassingar er interessant [...] (Vikingstad 25.9.2010)

Tjuendedagen tegner et bilde av samfunnsutviklingen fra 1980-tallet og frem til i dag som kan sammenfattes som en bevegelse fra dekonstruksjon (makt- og normaliseringskritikk) i teorien, til altomfattende samfunnsmessig assimilering av potensielt kritiske og subversive krefter, i praksis. Ideologien er neoliberalisme, metoden er New Public Management. Den elegante ironien i romanen er at det nettopp er en representant for New Public Management-ideologien, en konsulent som kurser bedrifter i energiutløsende virkemidler (les effektivisering og oppsigelser) som ender opp i ektesengen og utløser det sosiale og intime eksperimentet, først med kona og siden med ektemannen. Kritiker Susanne Christensen formulerer dette treffende:

På denne måte bliver de mer eller mindre kneppet av et prinsipp, en neoliberalistisk ideologi, som har funnet en måte at suge af drifterne, af den delikate drømmeenergi vi gemmer inderst i oss, for å få pengehjulet til å løbe lidt hurtigere, lidt mer effektivt.» (Christensen 2009: 132)

Og Kjersti Bale skriver i sin anmeldelse om forholdet mellom styring, subjektivitet og sammenhengen mellom det private, det intime og det samfunnsmessige i sin anmeldelse i *Klassekampen*:

Jeg leser romanen som en påvisning av hvordan politikk i form av forvaltning av penger, makt, klasse og kjønn finnes over alt, i språkbruken vår, i hvordan vi forholder oss kroppslig, og at det gjør det umulig å skille mellom privat og offentlig. (31.8.2009)

Sammenhengen mellom samfunnets styring og individets selvstyring som ett og samme prinsipp – og sammenhengen mellom det intime og det samfunnsmessige – blir utvilsomt italesatt i romanen, og kommentert av kritikerne. Det er særlig i romanens vending, når intime bilder fra trekanten blir offentliggjort på konas arbeidsplass, at denne sammenhengen blir akutt, noe jeg vender tilbake til. De «omstyrte erfaringene» som den mannlige hovedpersonen opplever og gir jeg-fortelleren Liv i oppdrag å rekonstruere, rokker i tillegg ved, eller dekonstruerer om man vil, noen styrende kategorier som krefter i samtiden ønsker å holde på plass.

Hverven knytter romanens litterære koblinger mellom overskridende og ikke-konvensjonell seksuell praksis og samfunnsmessige endringer til «[...] sammenhenger mellom den liberale norske elitens forhold til sex, innføringen av New Public Management i byråkratiet, og den allmenne konsumideologien» (2009). Hverven gjør den polske sosiologen og intimitetsteoretikeren Zygmunt Bauman til sin talsmann for det han ser som nytelsesfiksert seksuelt konsum og frikobling av seksualiteten fra foreldrerollen. Han siterer Bauman: «Homo consumens og homo sexualis ble født samtidig. Hvis de noen gang forsvinner, vil det skje skulder ved skulder» (Bauman 2003 sitert i Hverven 2009). Med henvisning til Bauman kobler Hverven «elitens» såkalt liberale holdninger til seksualitet, kommersiell seksualisering og pornografisering.⁸

Det kan saktens være gode grunner til å peke på seksualitetens rolle som livsstil og konsum i vår tid, slik Hverven gjør. Jeg tror imid-

lertid det er et poeng å skille mellom det seksuelle frigjøringsprosjektet fra slutten av 1960-tallet og begynnelsen av 70-tallet og seksualiseringsens forbindelser til neoliberalisme og markedsideologi fra slutten av 1980-tallet og frem til i dag. «Den seksuelle frigjøring» innebar blant annet kritikk av rådende normalitetsforestillinger, samfunnsbærende institusjoner som patriarkatet og ekteskapet. I motsetning til datidens kritiske tenkning og ideologi er seksualisert livsstilskonsum uten kritisk brodd. Den kommersielle markedsideologien og globale kapitalismen står tilsynelatende igjen som eneste samfunns- og fremtidsdannende ideologi. Omfavnelsen av markedstilpasningen beskriver *Tjuendedagen* slik:

Og samtidig var det ikke mulig å være imot, virket det som, det kom av seg selv, og med overindividuell kraft, så det ut til – privatiseringen av statens aktiviteter og eiendommer handlet om tilpasning til en bevegelse i verden som ikke kunne kontrolleres. (118)

Det er med andre ord en forskjell fra 1970-tallets politiserte diskurser om normalisering og oppfordring til seksuell frigjøring på den ene siden, og markedets, terapiens og pornografiens individualisering og oppfordring til seksuell konsum på den andre. Det kan se ut til at den manglende italesettingen av rommet mellom denne her skisserte motsetningen – mellom 70-tallets seksuelle frigjøringsprosjekt og samtidens konsumseksualitet – kan leses som et sentralt anliggende for *Tjuendedagen*.

Homi K. Bhabha skisserer med begrepet *hybriditet* noen radikale muligheter som han også betegner som *det tredje rommet*.⁹ Poenget med det tredje rommet hos Bhabha er at det ikke ganske enkelt er en kombinasjon av to kulturelle felt eller identiteter som går opp i en ny (harmonisk) enhet, men innebærer en radikal annerledeshet som sprenger dikotomier og enhetlige kategorier. Det tredje rommet fører sammen og bryter i en og samme bevegelse på

samme tid. Og i boka *The Location of Culture* (1994) beskriver Bhabha hybriditet som en tilstand av *in-between*: «[...] a hybridity, a difference 'within', a subject that inhabits the rim of an 'in-between' reality» (Bhabha 1994:19).¹⁰ I min lesning av *Tjuendedagen* kan det tredje rommet stå for de åpninger av språkrom og forståelsesmåter som jeg mener teksten etterspør. Mens Hvervens lesestrategi fører til bekymring over elitens liberale holdninger til sex, vil jeg argumentere for at teksten etterspør et tredje rom mellom styrende dikotomier, forståelses- og styringsregimer.¹¹ Jeg vil også vise hvordan romanen iscenesetter intimitet og seksualitet på måter som bryter med binær identitetstenkning og individualisering, og føyer intimiteten sammen med det sosiale.

Å åpne opp kategorimaskinen

Som om det han la igjen av seg selv i deg var en slags dåp som gjorde deg til en mer kvinnelig mann, eller en mannlig kvinne, eller en helt annen slags mann enn du hadde vært før. (125)

Slik skriver fortelleren Liv når hun forsøker å sette seg inn i hvordan det oppleves når den mannlige hovedpersonen blir analt penetrert av elskereren. I boka *Unlimited Intimacy. Reflections on the Subculture of Barebacking* (2009) av Dean, presenter han en enkel definisjon på barebacking «to fuck without condoms» (2009: 1).¹² Beskrivelsen av mottagelsen av elskerens sæd som en slags dåp eller en initiering inn i et annerledes og utvidet intimitetsfelleskap gir mening sett mot Deans beskrivelse av barebacking:

Barebacking thus may be considered a strategy for taking sexuality beyond dyadic relations into the social. It enlarges the horizon of potential intimacy. (Dean 2009: 79/80)

Trekanten som i *Tjuendedagen* beskrives som en «omstyrtende erfaring» ser ved første blikk

ut til å bekrefte rammen rundt den ødipale begjærstrukturen, samtidig som utvidelsen av tosomheten like grunnleggende ser ut til å bryte med denne. Det er nemlig et *fjerde* blikk som spiller inn – *fortellerens*, som er til stede og i fortellingen henvender seg til «Du»et.¹³ I første kapittel, «Del to», står det for eksempel:

Han hadde lite hår, måtte ha klippet seg der nede, klippet og barbert seg, tenkte du, og du hadde ikke sett det før. Og aldri hadde du vel sett henne sitte med hendene i en annen manns fang heller. (13)

På denne måten utspiller det seg en slags fire-dobling av begjæret. Og tar vi med leserens blikk, blir det folksomt på soverommet, eller i stua der «primærscenen» som åpner *Tjuendedagen* finner sted. Dean refererer til et brev Sigmund Freud skrev i 1899 der han forteller at «I am accustomed myself to regarding every sexual act as a process in which four individuals are involved» (Freud [1887–1904] 1985: 364). Freud henviser her til sin begynnende teori om biseksualitet der ethvert heteroseksuelt møte involverer mannens «feminine disposisjon» som interagerer med kvinnens «maskuline disposisjon» på samme tid som det foregår en interaksjon mellom mannens maskulinitet og kvinnens femininitet (ibid). I en viss forstand fremstår gruppesex som den paradigmatisk form for sex i den psykoanalytiske forestillingsverden (Dean 2009: 141).

En snever, men nokså gjengs beskrivelse av sex, er imidlertid et «samleie» mellom én mann og én kvinne, altså at mannen penetrerer kvinnen vaginalt. Dean argumenterer derimot for at seksualitet som fenomen *ikke* kan begrenses til aktiviteter og lyster knyttet til fysisk kontakt med kjønnsdelene eller et møte mellom én mann og én kvinne, men burde forstås som *ubegrenset intimitet* (unlimited intimacy). Freud argumenterte også for at seksualiteten underkaster seg fantasiens (det ubevisstes) og ikke anatomiens diktat. Dean introduserer risi-

kopregede former for begjær som ikke er målrettet i en ødipal, reproduktiv eller annen forstand, men snarere er kjennetegnet av *mangel* på retning og mål – slik også trekanten i Guliksens roman kan fortone seg:

Punktet der du forsvant for deg selv, der du for en kort stund slapp fri, der du endelig kunne slippe å forstå deg selv og alt omkring deg på en altfor konstruktivt forhåndstolket og avsluttende måte? (121)

Dette sitatet peker på intimitet og seksualitet som en måte å unnsnippe normaliseringen. Også Dean italesetter en frittflytende seksuell energi, en positiv drift som produserer liv, kreativitet og oppfinnsomhet. Denne tilnærmingen til seksualitet skriver frem en forståelse av begjær som en generativ kraft som motsetter seg overordnede meningsstrukturer.¹⁴ Begjæret som en motkraft som splitter opp egoet og som dermed bevarer folk fra å bli redusert til de definisjoner og (identitets)kategorier de vanligvis befinner seg innenfor. Dean skriver: «[...] the mobility of desire exceeds the taxonomic imagination's capacity for inventing regulatory identities» (163) og «[...] desire is the enemy of the ego, not its expression» (162). Dean beskriver begjær som en kraft som sprenger egoets grenser, produserer selvets tap og underminerer stabilitet og tradisjonelle begrep om identitet og forskjell.

Den samme ustabiliteten eller kreativiteten berører også skillet mellom subjekt og objekt i den seksuelle akt, som det blir uorden på når det er flere subjekt eller objekt enn de paradigmatisk to til stede. I *Tjuendedagen* sklires ektemannen fra rollen som tilskuer til å bli deltakende subjekt og seksualobjekt – for den andre, den fremmede, elskerinnen – det vil si den tredje. Også kona har rollen som deltaker/tilskuer. Dermed overgis ikke bare tosomheten, men også de konvensjonelle forestillingene om heteroseksualiteten: Den mannlige hovedpersonen blir «[...] åpnet og flådd, ville bli tatt og bli

gjort med, åpnet på den måten han kunne ta deg og åpne deg og få deg og gjøre med deg» (123) og det fungerer som en slags elementær brutal/lystfull overraskelse/overgrep på ekte-mannen.

På tross av de siste tiårenes endringer i måten samliv, kjønn og seksualitet reguleres og praktiseres, investeres det i vår kultur mye for å holde kjønns- og seksualitetsforskjellene på plass som dikotome, hierarkiske størrelser. Om vi følger Deans psykoanalytisk funderte argumentasjon, ignorerer lysten imidlertid kjønnsforskjellenes regime, eller *heteronormativiteten*, ifølge queer-teoriens terminologi. Med heteronormativitet sikter jeg til institusjoner, forståelsesmåter og handlinger som får heteroseksualitetens livsformer og kultur samt de stereotype kjønnsforskjellene til å fremstå som naturgitt, privilegert og nødvendig (Warner 2002).¹⁵ Å bli *tatt* i det seksuelle møte, slik den mannlige hovedpersonen blir av elskereren, er kulturelt forstått som en *feminisering*.¹⁶ Den seksuelle hengivelsen og oppgivelsen av kontroll kan imidlertid uansett kjønn og seksualitet bli tillagt feminine konnotasjoner, slik Dean ser det: «[...] the feminizing potential of sex itself, namely, the way that intense pleasure overwhelms selfcontrol, threatening the ego's coherence» (Dean 2009: 56).¹⁷ *Tjuendedagen* kan leses som en frustrasjon over de begrensningene en kultur fiksert på binariteten mellom kjønn og mellom seksualiteter utsetter individene for, og slik sett er romanen kanskje uttrykk for en drøm om å nå hinsides tokjønnetheten? *En mann med kjole* er Geir Gulliksens kategoriåpnende grep i essayet «Se min kjole»:

Jeg er jo ikke kvinne, og da må jeg si at jeg er en mann, selv om ordet virker alt for avgrenset, det betyr for lite i forhold til hvem jeg er og hva slags liv jeg lever. Så hva skal jeg gjøre? *Time to run? Time to hide? Nei, break on through to the other side!* Derfor vil jeg heller kalle meg en mann med kjole. (Gulliksen 2010: 4)

Og videre forklarer Gulliksen at «[...] det handler om å skru de språklig funderte kjønns-motsetningene sammen på en ny måte» (ibid). I *Tjuendedagen* skriver fortelleren hvordan de aller fleste menn ville ha reagert på at ektemannen delte kona med elskereren: «De ville sett på deg med forakt, som om du ikke bare hadde sviktet deg selv, men også alle andre i verdens samlede heterofile befolkning» (98). Med denne påpekningen i mente funderer jeg på om overskridelsen av maskulinitet og mannlige heteroseksualitet er så kategoriomveltende for den mannlige hovedpersonen i *Tjuendedagen* at han ikke er i stand til språklig å formulere det, og dermed overlater rekonstruksjonen til fortelleren Liv: «Kanskje det er du som skal oversette det som ser uoversettelig ut hos meg?» (51). Valget av fortelleren Liv som den som skal «oversette» begrunner han slik: «Fordi du liksom aldri vet noen ting, Liv. Fordi du er en som i utgangspunktet aldri allerede *vet*, aldri allerede har forstått» (250).

Opplevelsen som ser ut til å omvelte kjønns- og seksualitetskategorier og viser til egoets eller identitetskategoriens grenser, blir det vanskelig å finne en betegnelse på. Fortelleren Liv skriver: «Bifilt kanskje, eller heterofleksibelt, eller hva heter det nå, en frigjørende overskridelse, mot noe annet, noe som på død og liv skal være udefinert» (125). Hverven ser ut til å komme med en advarsel mot «bifil lek» som han mener ødela mange ekteskap i den norske kristeligheten på 80-tallet:

Bifil lek og eksperimentering slo ikke alltid heldig ut. Kristelige heteroekteskap røyk fordi personer av samme kjønn var utro med hverandre. Det som i dag kalles venne-sex og er utbredt, ble den gangen prøvd ut av noen få, i skjul, midt i den norske kristeligheten.» (Hverven 31.8.2009)

Begrepet *biseksualitet* eller bifili er et problematisk begrep. Forstått som orientering og identitetskategori risikerer begrepet samme ho-

mogenisering og lukking som andre identitets-kategorier. Likevel innebærer den doble eller usikre kjønnspreferansen i relasjoner som betegnes som biseksuelle en påpekning av at begjær nettopp *ikke* er bestemt av (kjønns)for-skjell – «neither the identity of the subject who desires nor the identity of the one desired», som Dean skriver (Dean 2009: 161). For å låne Deans begrep, står ubegrenset intimitet på spill i *Tjuendedagen*, med kraft til å åpne opp for et kjønnes og seksualitetenes «tredje rom». Om denne ubegrensetheten blir inngangen til former for frihet som den mannlige hovedpersonen drømte om en gang på 80-tallet, eller som baksideteksten antyder, et tegn på at «frihetens rike fordrives fra samfunnet og inn i den enkelte», står foreløpig åpent.

«Se hva som skjer» med overskridelsenes utholdelige privathet

Kanskje fordi det som gjaldt dere tre unndro seg alt dere visste om. Dere hadde ikke noe navn på det, kunne ikke snakke om det med andre. (130)

Det er mulig fokuset på de promiskuøse seksuelle handlingene blir for nærsynt. Dean minner meg om at det alltid står noe annet, noe mer enn seksualitet på spill:

Promiscuity in other words, concerns more than new sex partners: it also concerns new ideas and new ways of doing things. ... a synonym for creativity. Sexual adventurousness gives birth to other forms of adventurousness – political, cultural, intellectual. (Dean 2009: 5)

Det seksuelle eventyret i *Tjuendedagen* tar da også en dramatisk vending når det viser seg at nok et skille blir flyttet på: Den private sfæren som ramme rundt overskridelsene legger seg åpent for et femte blikk: kameraets registreringer. Og dette kjølige blikkets iscenesettelse blir,

lik et virus, spredd til en offentlighet. Hva skjer når erfaringene som unndrar seg den mannlige hovedpersonens forsøk på språkliggjøring likevel siver ut til et sosialt fellesskap?

Det er nok en upresis påpekning jeg nettopp gjorde, å hevde at rammen rundt trekantforholdet i *Tjuendedagen* var privat. Selv om møtene foregikk i ekteparets private hjem, er det jo ikke slik idealmodellen for den borgerlige offentligheten forutsatte, at enkeltindividet kan trekke seg tilbake til den private sfæren og fritt og autonomt danne seg meninger uavhengig av påvirkning utenfra (jf. Habermas [1961] 2002). Snarere er det slik Foucault gjorde oss oppmerksom på, at prisen europeerne betalte for å frigjøre seg fra ytre sosial tvang og kontroll fra familiære, aristokratiske og religiøse makter, var å ta på seg ansvaret for å styre seg selv (Foucault 2002). Selvstyringen (governmentality) oppstod ikke bare som en mulighet, men på samme tid som en nødvendig utøvelse av frihet, der sannheten om den frie mannen var hans lydighet overfor en særlig form for selvstyring og selvscenesettelse. Og her berører vi noe av essensen i neoliberalismen og dens styringsmetode New Public Management, som ifølge *Tjuendedagen* sveipte for fullt innover landet en gang på 1980-tallet. Selvets underdanighet ble forstått som selvets autonomi, og frihet og sosiale fellesskap og prosjekt ble forvandlet til liberale, individuelle kontrakter (Jf. Povinelli: 184). Fortelleren Liv har i studietiden lest artikler fra den tyske sosialpsykologen Thomas Ziehe, som ifølge henne beskriver den psykologiske effekten av selvstyringsmekanismene som gir individet en forhåpning om at «alt var fornbart – også ens egen personlighet. Dermed økte presset på individet, skrev Ziehe, for hvis man selv står ansvarlig for sin egen personlighetsutvikling blir de indre kravene i siste instans umenneskelige» (210).¹⁸

Og individets selvstyring i vår tid er særlig knyttet til realisering av intimitet. I boka *The Empire of Love: Towards a Theory of Intimacy, Genealogy, and Carnality*, kaller Povinelli inn-

frielsen av denne vestlige normative intimiteten *the intimate event*. Dette er en hendelse som skaper forbindelser mellom subjekter, styringsmakter, familie og nasjon:

In other words *the intimate event* is a semi-otic operation that creates a subject, produces multiple linkages between that subject, its economy, and government, and governs the operation of these lineages. This discursive operation forms a pyramid, at the top of which is a self-governed 'I', following by the self-governing couplet, followed in turn by various levels of social organization – say, our 'family', 'nation', 'race', 'culture', 'religion'. (Povinelli 2006: 192)

«The intimate event» og intimitetsformene ligger imidlertid ikke fast, men er i konstant endring. Økt inkludering, tiltak for kjønns- og seksualitetslikestilling og fleksible lover som regulerer intimitet i Norge, har ført til at kontrollen over intimitet, familie og reproduksjon er forflyttet fra lovens område til holdninger, normer og former for selvstyring (Mühleisen, Røthing og Svendsen 2009). Borgernes seksuelle adferd har imidlertid ikke blitt mindre betydningsfull for statens politikk. I norsk politikk kommer dette blant annet til uttrykk gjennom betydelig interesse for intimitet og *foreldreskap* som politikkområde (Danielsen og Mühleisen 2009). Det statlig initierte kurset for førstegangforeldre, *Godt samliv* (2005), fremstår i dette perspektivet som et illustrerende eksempel på norske statlige og politiske strategiske interesser for å påvirke rammen rundt foreldreskapet og parintimiteten.¹⁹ Foreldreskap fremstår (i dette kurset) som en sentral meningsgenererende oppgave for parforholdet og den gjensidige seksuelle tiltrekningen skal bidra til å holde foreldreskapet på plass innen parrelasjonens ramme. Eller for å snu på det: Foreldreskapet skal holde seksualiteten på plass. Det er da også *fraværet* av tematiseringen av *foreldreskapet* i romanene Hverven skriver om i sitt essay, og som han anser å være særlig problematisk:

Samtidig er barnas fravær slående i alle de fire romanene jeg har nevnt. Hovedpersonene har barn, men de er der mest som kulisser. Konsekvensene av de voksnes grenseoverskridende handlinger for barna, blir bare indirekte antydnet. Til tross for romanenes enorme overskudd av refleksjon, har handlingene som uttalt premiss at barna ikke eksisterer. (Hverven 31.8. 2009)

Det kan synes som at seksuell intimitet blant voksne som *også* er foreldre og der seksualiteten *ikke* har som overordnet oppgave å styrke parintimiteten og det langvarige foreldreskapet, møter på motstand (Danielsen og Mühleisen 2009).

Trekanten i *Tjuendedagen* åpner den private parintimiteten på to grunnleggende måter for en utenforstående energi: *Først* ved å ta inn «den fremmede» elskereren og dermed løse på noen av (selv)styringsmekanismene: tosomheten som norm. Det innebærer samtidig en overskridelse av den obligatoriske sammenhengen mellom kjærlighet og seksualitet i og med at innlemmelsen av elskereren ikke er basert på romantisk kjærlighet. Ektepares seksuelle begjær rettet mot elskereren innebærer også at det hetero- og homonormative skillet mellom hetero- og homoseksualitet blir rikkert på. Sex mellom to heteroseksuelt identifiserte menn får også kjønn til å fremstå som åpnere og mindre dikotomt.

Dernest åpnes rommet som gir ly for omstyrtende erfaringer mellom tre individer i et privat hjem også for et styrende blikk *utenfra*: Bilder av de tre nakne menneskene som elskereren tok, og som hans nye kjæreste fant på pc-en hans, var blitt sendt rundt på konas arbeidsplass fra en anonym e-postadresse: «Hun studerte bildet av sitt eget ansikt, uttrykket av overskridelse og lyst og banal kroppslig ekstase» (133). Kanskje den tilsynelatende utopien ikke får en frigjørende effekt for deltakerne, men heller en offentliggjøringens fornedrelse via kameraets overvåking? Den tilsiktede ydmykelsen viser at individenes selvstyring og

lykke nettopp *ikke* er en avgrenset individuell adferd og privat erfaring, men henger sammen med et større sosialt fellesskap og styringsregime. De involvertes overskridende erfaringer blir i hvert fall ikke offentliggjort på en måte og i et språk som skulle kunne være relevant for det sosiale fellesskapet, men offentliggjort som en privatisert skandale på konas og elskerens nye kjærestes arbeidsplass. Sladderer, stigmatiseringen og personliggjøringen lukker for mulige «oversettelser» av erfaringen som i stedet blir redusert til ufrivillig kringkastet hjemmeporno. Kona blir møtt med taushet etter offentliggjøringen av bildene. Ingen snakker om det, bortsett fra hennes overordnede som ber henne om et møte. Et utsnitt av dialogen mellom dem:

– Hvis du ikke vil melde det til politiet, burde du i hvert fall si noe. Erklære noe? Burde du ikke i hvert fall beklage? [...] – Jeg skjønner ikke hva jeg skal be om unnskyldning for, i så fall. Skal jeg be om unnskyldning for at jeg har hatt sex, eller for at det ble tatt bilder, eller for at bildene ble sendt rundt? (151)

I stedet for å reagere i tråd med det opprinnelige sjokket og den forventete skammen over å se sitt eget orgasmeforvridde ansikt spredd på arbeidsplassen, får kona øye på noe annet: «Hun kjente igjen ansiktet sitt, og hun begynte å like det. Hun syntes det virket så menneskelig, så allment og sant» (133). Det er den samme erkjennelsen som fortelleren kommer til når hun om og om igjen oppsøker et nettsted der særlig kvinner filmer sitt ansikt i det de oppnår orgasme ved egen hjelp:

Og kanskje var det akkurat dét alle disse kvinnene (og jeg også) var så fascinert av, at den som gir uttrykk for sitt innerste, for sitt dypeste og minst viljestyrte, likevel gir uttrykk for noe som er vanlig og allment og overindividuell? (106)

Og om vi alltid er noe mer enn oss selv, slik psykoanalysen også postulerer, har våre intime erfaringer relevans for et større sosialt fellesskap, vil jeg her legge til. I boka *Giving an Account of Oneself* (2005), innskriver Butler et hvert *jeg* som en sosial relasjon: «The reason for this is that the 'I' has no story of its own that is not also the story of a relation – or set of relations – to a set of norms» (Butler 2005: 8). Ved å anerkjenne det som tenkes som de mest intime, private øyeblikk, som noe som knytter henne til det allmennmenneskelige og det sosiale, omgår kona privatiseringens og skandalens degraderende logikk. Ved denne gjenkjennelsen av sitt ansikt som noe allment sant, vegrer hun seg med andre ord mot å gjenkjenne seg innenfor de konvensjonelle betingelsene, det språkkrommet og de normene som den skandaløse offentliggjøringen har å by på. Og idet hun unnslipper denne konvensjonelle logikken, innebærer det også en form for motstand?

Hverven lener seg som nevnt på Baumans kritikk av individualiseringens tidsalder. I flere av samtidens teorier om individualisering dominerer forestillinger om at modernitet og senmodernitet løsriver individer fra fortid og sosiale fellesskap. Bauman forstår for eksempel «the individualized society» og «liquid modernity» (Bauman 2001) som en verden der livet leves i øyeblikket og der alle forpliktelser, intime og sosiale bånd er forbigående. Mennesker er like utbytbar som gjenstander. I denne radikalt individualiserte verden møtes mennesker i økende grad med forventninger om at de handler som autonome, selvbestemmende og selvstyrende individer (Beck 1991 og Beck-Gernsheim 2002). Et av spørsmålene som melder seg for meg under lesningen av *Tjuendedagen* er hvorvidt individualiseringsteoretikerne og kritikere av elitens moralske forfall er blinde for at det foregår nyordinger av fellesskap og former for intimitet, midt i neoliberalismens tid. Den britiske sosiologen Sasha Roseneil skriver at man kan legge til eksisterende kritikk av individualiseringsteorier at de nettopp

ikke ser ut til å ta høyde for at sosiale fellesskap, familie og slekt i *utvidet* forstand spiller en avgjørende rolle for individene til tross for at intime relasjoners endrede betydninger og praksis (Roseneil 2009: 427). I likhet med Butler understreker hun individets relasjonelle konstituering: «[...] even the most individualized are fated to be inhabited by the traces of the lives of others» (ibid: 427). Når blikket er fanget i gårsdagens intimitetsformer, kan endringer i disse og nye sosiale fellesskap, former for nærhet i andre rom og med endrede betydninger, lett fremstå som forfall, oppløsning eller individualisering.

Avsluttende kommentarer: Former for frihetspraksis

- *Det må finnes. Vi finnes, det må vel finnes andre også?*
- *Det må finnes andre måter.*
- *Andre måter å elske på?*
- *Andre måter å leve på, noe annet, tror du ikke det?* (268)

Slik jeg leser romanen synes den å kaste frem spørsmålet om hvordan vi kan synliggjøre erfaringer og praksiser som eksisterer, men som ikke er en del av gjengse forståelsesmåter: «How do we invest actualities that operate just outside vision with the power to change dominant bio-epistemologies?» spør Povinelli og foreslår muligheter for frihetspraksis inspirert av Michel Foucault (Povinelli 2006: 159):

For *Foucault*, the answer lay in cultivating practices of freedom that orient the subject to restless orientation with the givenness of life, with how life might be otherwise than it is – otherwise regimented, otherwise habituated, otherwise unremarkable. [...] why am I governed *like this* rather than like that, here and now? Why is *this* organization of sexual pleasure, eroticism, amour, that constitutes the relationship between myself,

and myself and others, rather than some other?» (ibid: 159)²⁰

Former for frihet kan med andre ord praktiseres gjennom kritisk reflektiv intervensjon i de dominerende kunnskapsregimene, ideologiene og diskursene som definerer normalitetstilværelsen, slik jeg mener *Tjuendedagen* gjør. Det er fortelleren Liv Larsen i *Tjuendedagen* som representerer denne reflektive instansen. Via skrivingen, ved å stille spørsmål og holde svar og betydninger åpne, praktiserer fortelleren former for frihet. Livs fortelling kjennetegnes nettopp av usikkerhet om hva som faktisk har hendt, hva som er personenes motiver, tanker og følelser: «Jeg er klar over (jeg prøver i hvert fall å huske) at det jeg skriver bare er en tolkning av de hendelsene du lot meg få innblikk i, og langt fra den eneste mulige tolkningen» (23/24).

Det er denne jeg-fortellerens liv frem til 2005, når hun tar skriveoppdraget, som utgjør romanens midterste del, «Min umodenhet». Liv er et menneske som er marginalisert og «mislykket» i forhold til vesentlige lykke- og meningskriterier.²¹ I motsetning til den mannlige hovedpersonen som hun blir kjent med på sosiologistudiet, finner hun seg ikke til rette i 80-tallets kultur- og teorilandskap. Hun deler ikke hans begeistring for fremtidens muligheter. Etter et mislykket selvmordsforsøk, mislykkede studier samt like mislykkede forsøk på skjønnlitterær skriving, havner hun i Amsterdam, lever lesbisk, i okkuperte bygninger og jobber som ufaglært, midlertidig ansatt i omsorgsbransjen. Hun forelsker seg i jenter og famler etter kjærlighetens gjenkjennelse og anerkjennelse samt lurer på om den noensinne kommer til å innfinne seg for henne. En eksistensiell angst, dette, hvorvidt «the intimate event» som Povinelli betegner den normative intimiteten, kommer til å inntreffe. Liv representerer en outcast også på fortellingens nåtidsplan – seksuelt, klassemessig og sosialt. Dette utenforskapet gir på samme tid et ståsted for skriverens refleksivitet, eller kritiske frihets-

praksis. Denne innebærer en dekonstruksjon av (den vedtatte) *Mening*, som skriveprosjektet og fortellingen foretar. Dette bemerker Susanne Christensen i sin omtale av *Tjuendedagen*:

De historiske avantgarders målrettede dekonstruksjon av all Mening i kunsten er kanskje ikke den værste vej at dreje nedad, og det er da næsten også her Liv, forfatteren, befinner seg i annen del, som tager en merkbar genrevending mot kunstnerromanen. (Christensen 2009: 133)

Foucault var heller ikke interessert i den seksuelle frihetens hemmelige *Mening*, slik 1970-tallets seksuelle frihetsbevegelser var på intens leting etter. Ei heller søkte han seksuell frihet som en abstraksjon som skulle representere et sluttmaal – en tilstand der selvet skulle kunne erfare et radikalt og endelig brudd fra sosiale begrensninger og normer. Det er med andre ord heller ikke snakk om frihet som et abstrakt begrep der selvet skulle kunne gå opp i harmonisk kollektiv nytelse eller vende tilbake til «den nakne kroppen» (Povinelli 2006: 158/9):

Debates within and across these tables arise not merely because participants cannot agree about what they are referring to when they refer to families, values, bodies, and sexualities. They also arise because people still dream of a form of equality that would hegemonize the entire social field, solving once and for all the difference of difference. (Povinelli 2006: 179)

Tjuendedagen byr ikke på en totaliserende lykkelig slutt som forløsning på kjønns- eller seksualitetsforskjellenes dilemmaer. Den gir heller ikke en oppskrift på den ultimate intimitetsformen som alternativ til senmodernitetens individualisering og neoliberalismens nytelsesøkonomi. Heteroseksuell kjærlighet og seksualitet handler imidlertid til syvende og sist nettopp om muligheten for en lykkelig slutt projisert på

fremtiden: det som gir livet retning og mening, men også det som driver en *fortelling* fremover. Forstått mot denne bakgrunn er det vanskelig å skille fortellingen som sådan fra reproduksjonen av lykkelig heteroseksualitet: «Desire of literature» beror ikke bare på «the fiction of desire», men på «fiction of heterosexual desire» (Abraham 1996: 3, sitert i Ahmed 2010: 90).

Den mannlige hovedpersonen har mistet lykken to ganger i løpet av fortellingen: først har han mistet troen på at gjennomgripende endringer til beste for fellesskapet er mulig innenfor samtidens styringsredskap og dominerende ideologier. Deretter ender de omstyrte seksuelle erfaringene som åpnet opp kjønnsforskjellens og heteroseksualitetens konvensjonelle lykkeoppskrift, med skandale. Fortelleren skriver dette frem som en stor skuffelse: «Jeg lurar på om det var sånn, om alt plutselig var blitt mindre enn du hadde trodd at det skulle bli? Mer konvensjonelt og skremt og definert og uforanderlig?» (270). Å avvike fra lykkeoppskriften og å begi seg inn i ukjente «omstyrte erfaringer» blir i *Tjuendedagen* representert gjennom seksualitet hinsides tosomhet, kjønnsforskjeller og lengsel etter «Andre måter å leve på, noe annet [...]» (268). Slikt innebærer ofte en risiko for å miste taket i tilværelsen. I *Tjuendedagen* mister ektemannen taket i sykkelstyret og omkommer etter at elskeren har avsluttet trekanten og etter at kjæresten har spredd kompromitterende fotografier på konas arbeidsplass.

Teksten etablerer en snodig forbindelse mellom måten dette dødsfallet skjer og en tidligere hendelse. Uken etter den mannlige hovedpersonen ble analt penetrert av elskeren, gir han rutinemessig blod og unnlater å oppgi at han har hatt ubeskyttet sex med en mann. Kjersti Bale (2009) leser denne hendelsen som et tegn på at språkets tilsynelatende tilkortkommenhet er et selvbedrag. Fortelleren spør:

Dere hadde ikke noe navn på det, kunne ikke snakke om det med andre. Kanskje var

det derfor dere heller aldri var engstelig for å ha ubeskyttet sex med en ugift mann?

(130)

Det som ikke (ennå) har et språk, ingen anerkjennelse og gjenkjennelse i de eksisterende sosiale fellesskap, eksisterer det ikke? Konsekvensene kan vise seg å være dramatiske. Den kassebilen ektemannen kolliderer med, er en av blodbankens biler for blodtransport.

I stedet for å lese denne romanen som en dystopi over individualiseringen i neoliberalismens tid, slik Hverven synes å gjøre, er teksten kanskje heller drevet av en *heterotopisk* energi? I «Of other Spaces» skriver Foucault:

Places of this kind are outside of all places, even though it may be possible to indicate their location in reality. Because these places are absolutely different from all the sites that they reflect and speak about. (Foucault 2006: 96)

Det heterotopiske har evnen til å føre sammen det som ikke hører sammen og gjør det mulig å benevne dette. Begrepet heterotopia åpner for mulige former for tilhørighet utenfor de dominerende kategorier enten det er Gulliksens «mann med kjole», trekantrelasjoner eller seksuell lyst som sprenger kjønns- og seksualitetskategoriene. I romanen antydes det i hvert fall muligheter for å tenke og «bli levende» til tross for, bortenfor eller *midt* i de dominerende diskurser:

Jeg prøvde å bli levende gjennom et språk som levde uavhengig av meg. Plastisk norsk. Privilegert norsk. Eller en slags premenstruell prostatanorsk. Og bakenfor det, eller under det, eller midt inne i ansiktet på denne persepsjonsprogredierende og plumt palataliserende pengeholdige produktnorsken; et annet og fattigere norsk, et foreløpig uoppdaget, forhåpentligvis flerkjønnnet og identitetsfrisettende norsk. (104)

«Midt inne», eller «bakenfor det», eller «under det», skriver Gulliksen, eller i et *tredje rom*, for å hente frem igjen Bhabas begrep. *Tjuendedagens* karakterer har funnet former for tilhørighet og intimitet situert på terskler, midt mellom ulike og tilsynelatende motstridene imaginære og reelle rom og relasjonsformer. Jeg leser denne teksten som en italesetting av intimitetens muligheter og umuligheter i samtiden og hvilke (selv)styringsmekanismer og dominerende forskjells- og identitetskategorier tekstens omstyrte erfaringer støter opp mot.

Engasjementet med annerledeshet, det fremmede som teksten iscenesetter, innebærer som nevnt en risiko. Denne risikoen som et møte med det/den andre innebærer, gjelder både tekstens karakterer og leseren, og vi kan hevde at disse, etter å gjenkjenne behovet for «omstyrte» erfaringer, aldri mer vil «komme til seg selv», ettersom et møte med en annen, ifølge Butler, innebærer en transformasjon:

Recognition is an act in which the «return to self» becomes impossible for an other reason as well. An encounter with an other effects a transformation of the self from which there is no return. (Butler 2005: 28)

Å begi seg inn i *Tjuendedagens* heterotopia eller det tredje rommet, viser kanskje til et sted mellom 1970-tallets frigjøringsprosjekt og neoliberalismens individualisering. I *Tjuendedagen* står det på denne måten:

Du var glad for det, og litt redd, og avmektig og glad. Ja? Og var du ikke i ferd med å skyve hele tilværelsen din, slik du kjente den, ut over kanten, ut over kanten og ned, ned i noe annet, ned i noe som befant seg langt nedenfor alt du visste om. Var det ikke sånn? (15)

REFERANSER

- Abraham, Julie (1996) *Are Girls Necessary? Lesbian Writing and Modern Histories*. New York: Routledge.
- Ahmed, Sarah (2010) *The Promise of Happiness*. Duke: Duke University Press.
- Andersen, Unn Conradi, (2010) «Kampen om den motofentlige posisjonen» i *Sosiologi i Dag*, nr. 4.
- Annfelt, Trine, Britt Andersen og Agnes Bolsø (2007) *Når heteroseksualiteten må forklare seg*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Attwood, Feona (2006) «Sexed up: Theorizing the Sexualization of Culture», s. 77–95 i *Sexualities* 9, nr. 1.
- Bale, Kjersti (31.8.2009) «Det seksuelle er høyst politisk hos Geir Gulliksen» i *Klassekampen*.
- Bauman, Zygmunt (2001) *The Individualized Society*. Cambridge: Polity.
- Bauman, Zygmunt (2003) *Liquid Love*. Cambridge: Polity.
- Beck, Ulrich and Elisabeth Beck-Gernsheim (2002) *Individualization*. London: Sage.
- Bhabha, H.K. (1994) *The Location of Culture*. London, New York: Routledge.
- Butler, Judith (2005) *Giving an Account of Oneself*. New York: Fordham University Press.
- Christensen, Susanne (2009) «I bekendelsesmaskinen» i *Vagant* nr. 4.
- Danielsen, Hilde og Wenche Mühleisen «Statens parkurs Godt samliv. Ideal og normer for samliv og kommunikasjon» i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr. 1.
- Dean, Tim (2009) *Unlimited Intimacy: Reflections on the Subculture of Barebacking*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Foucault, Michel (2006 [1986]) «Of Other Spaces» i (ed. Marquard Smith and Joanne Morra) *Visual Culture: Critical Concepts in Media and Cultural Studies*. London, New York: Routledge.
- Foucault, Michel (2002) *Forelesninger om regjering og styringskunst*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Freud, Sigmund (1985) *The Complete Letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess, 1987-1904*, (red.) Jeffrey Moussaieff Masson. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gulliksen, Geir (2009) *Tjuendedagen*. Oslo: Aschehoug.
- Gulliksen, Geir (2010) «Se min kjole» i *Samtiden*, nr. 2.
- Habermas, Jürgen [1962] (2002) *Borgerlig offentlighet, dens fremvekst og forfall*. Oslo: Gyldendal.
- Habermas, Jürgen (2002) [1961]: *Borgerlig offentlighet*. Trondheim: Gyldendal.
- Hverven, Tom Egil (31.8.2009) «Fri flyt», i *Klassekampen*.
- Jegerstedt, Kari (2007) *Angela Carter leser Freud. Allegorien og parodien som kritiske lesestrategier i The Passion of New Eve*. Avhandling til dr.art.-graden Universitetet i Bergen.
- McNair, Brian (1996) *Mediated Sex: Pornography and Postmodern Culture*. London: Arnold.
- McNair, Brian (2002) *Striptease Culture: Sex, Media and the Democratization of Desire*. London: Routledge.
- Mühleisen, Wencke (2007) «Mainstream Sexualization and the Potential for Nordic New Feminism» i *Nora. Nordic Journal for Women's Studies*, nr. 2–3.
- Mühleisen, Wencke, Åse Røthing og Stine Helena Bang Svendsen (2009): «Norske seksualiteter – en innledning» i *Norske seksualiteter* (red. Wencke Mühleisen og Åse Røthing) Oslo: Cappelen forlag.
- Povinelli, A. Elizabeth (2006) *The Empire of Love: Towards a Theory of Intimacy, Genealogy, and Carnality*. Duke: Duke University Press.
- Roseneil, Sasha (2009) «Haunting in an Age of Individualization» s 11-430 i *European Societies*, nr. 11.
- Tjønneland, Eivind (2009) «Kulturradikalismens muligheter» i *Vagant* 4.
- Vikingstad, Margunn 25.8.2010, «Om å finne ein utveg» i *Dag og Tid*.
- Warner, Michael (2002) *Publics and Counterpublics*. Cambridge: Zone Books.
- Wøldike, Morten Emmerik (2010) *Piger bliver ikke lykkelige af analsex. En kritisk undersøkelse af seksualmoraliske standpunkter de seneste år i Danmark*. Skriftrække fra Center for Seksualitetsforskning, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

ANDRE KILDER

Godt Samliv. Parkurs for førstegangsforeldre. Kurslederhefte. Barne- ungdoms- og familiedirektoratet 2005.

NOTER

- 1 Takk til kolleger tilknyttet forskergruppa *Being Together – Remaking Public Intimacies* ved Senter for tverrfaglig kjønnsforskning, UiO og kolleger i Nettverk for kjønnsforskning, UiS som har kommentert utkast til denne teksten og vært til stor hjelp i å utvikle den. Takk også til de to anonyme fagfellene hvis kommentarer skjerpet tekstens fokus.
- 2 Heretter setter jeg etter direktesitat fra *Tjuendedagen* sidetall i parentes uten hver gang å referere til forfatteren.
- 3 Denne teksten er et bidrag til forskningsprosjektet: *Being Together – Remaking Public Intimacies*, et forskningsprosjekt finansiert av kulturforskningsprogrammet i Norges forskningsråd: http://www.sfk.uio.no/forskning/prosjekter/nye_intimiteter.html
- 4 «Gouvernementalité» er Foucaults originalbegrep på fransk. Begrepet spiller på en språklig dobbelthet, en kobling av «regjering» og «mentalitet».
- 5 Kritikerne av (de såkalte) kulturradikalerne er ingen enhetlig front, men består av journalister, forfattere og debattanter. Disse kritiserer kulturradikalerne for meningshegemoni uten gjenklang i folkemeningen. Ankepunktet mot kulturradikalerne er at de skal ha beveget seg fra opposisjon til posisjon, og dermed ikke lenger kan kalle seg utfordrere, og at staten har på en rekke områder har lyttet til den kulturradikale opposisjonen ved for eksempel å gi utvidede rettigheter med hensyn til seksualitet, familie og fellesskap (Andersen 2010).
- 6 Se også Wendy Brown (2005). «Neoliberalism and the End of Liberal Democracy» i *Edgework: Critical Essays on Knowledge and Politics*, Princeton University Press.
- 7 Se også Owen Hughes (2003) *Public Management and Administration: An Introduction*, 3rd ed. Basingstoke. UK: Palgrave.
- 8 Samtidig med påpekninger av samfunnets individualisering er det blitt vanlig å konstatere at vi lever i seksualiserings- og pornografiserings tid. Seksualisering av hverdagslivet i den senmoderne, vestlige verden fester lysten og seksualiteten i kroppens overflater og i de allestedsnærværende billedflater. Seksualiserte og pornografiserte representasjoner blir distribuert i det høy- og massekultu-

- relle offentlige rom. Samtidig skaper nye kommunikasjons-teknologier uendelig mange muligheter for intimitet, lyst og seksualitet (Jf. Feona Attwood 2006, Brian McNair 1996, 2002 Mühleisen 2007, Morten Emmerik Wøldike 2010).
- 9 Bhabha utvikler begrepet hybriditet hovedsakelig i forhold til kultur, kunst og litteratur i diskusjonen om migrasjonsprosesser fra én kulturell sammenheng til en annen.
  - 10 Se også Homi K. Bhabha, (1996), «Culture's in-between» i Stuart Hall and Paul du Gay (red.), *Questions of Cultural Identity*. London: Sage.
  - 11 Hverven presiserer ikke nærmere hvilken gruppe han sikter til med betegnelsen «den liberale eliten». Med tanke på «kulturkampen» der de «kulturradikales» angivelige hegemoni blir kritisert, kan det tenkes et sammenfall mellom «kulturradikalere» og «den liberale eliten»?
  - 12 Dean åpner boka med å presisere: «Queer culture, drawing an analogy from equestrian pursuits and invoking a quintessentially North American cowboy image, has coined the term 'barebacking' to describe gay men's deliberate abandonment of prophylaxis during sex.» Og: «Although it seems important to differentiate the principal rejection of condoms during high-risk sex from ordinary rubberless fucking in which little risk is involved, I also want to maintain a sense of continuity between barebacking and regular unprotected intercourse, whether gay or straight, in order to consider the implications of all condomless sex as barebacking.» (Dean 2009:1)
  - 13 Se også Susanne Christensen anmeldelse (31.8.2009), som starter med denne iakttagelsen.
  - 14 Dette kan mine om måten de franske filosofene Gilles Deleuze og Félix Guattari skriver frem seksualiteten som en «retningsløs» generativ kraft (selv om disse i motsetning til Dean avviser psykoanalysen) (Gilles Deleuze og Félix Guattari [1977] (1983) *Anti-oedipus: Capitalism and Schizophrenia*, (overs. Rovert Hurley, Mark Seem og Helen R. Lane; forord ved Michel Foucault) Minneapolis: University of Minnesota Press). Se også Patrick O'Byrne (2010) «Book Review: Tim Dean, Unlimited Intimacy: Reflections on the Subculture of Barebacking» s. 123–125 i *Sexualities*, nr. 1.
  - 15 Heteronormativiteten gjenspeiles også i institusjonelle og kulturelle praksiser som for eksempel juridisk regelverk, finansiering og fordeling av velferdsgoder og i kulturelle støtteordninger (Annfelt, Andersen og Bolsø (red) 2007).
  - 16 Se også Agnes Bolsøs avhandling (2002) *Power in the Erotic: Feminism and Lesbian Practice*. Fakultetet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, NTNU. Denne analysen viser bl.a. hvordan begjær og makt knyttet til feminisering og maskulinisering, «å bli tatt eller ta», blir tillagt betydning blant kvinner som har sex med kvinner.
  - 17 Poenget her er ikke kjønningen av hengivelsen og dens identitetsoppløsende potensial, snarere frisetting av hva som tilskrives som feminint/maskulint.
  - 18 Se for eksempel Thomas Ziehe (1975) *Pubertät und Narcissismus*. Frankfurt am Main: Europäische Verlagsanstalt og (1989) *Ambivalenser og mangfoldighet. Tekster om ungdom, skole, æstetik, kultur*. København: Politisk revy.
  - 19 *Godt samliv* er et gratis åttetimers kurs som blir tilbudt førstegangsforeldre gjennom helsestasjoner, og gjennom økonomisk støtte til private aktører. Det offentlige engasjementet i det private gjennom kurset *Godt Samliv* har som mål å gjøre parene ansvarlige for deres eget emosjonelle og seksuelle velvære til beste for barnet og samfunnet. I boka *Norske Seksualiteter* (red. Mühleisen og Røthing 2009) analyserer Hilde Danielsen og jeg dette kurset og viser hvordan samtidens normer og idealer om parintimitet og seksualitet plasserer seg innenfor rammen av den vestlige majoritetsbefolkningens dominerende versjon av langvarige eller seriemonogame, heteroseksuelle parforhold (Hilde Danielsen og Wencke Mühleisen «Statens oppskrift på parseksualiteten»).
  - 20 Jf. Michel Foucault (2003) *Abnormal: Lectures at the Collège de France, 1974–1975*. London: Picador.
  - 21 I boka *The Promise of Happiness* (2010) analyserer Sara Ahmed den vestlige «lykkekulturen» og hvilke normer som ligger til grunn for denne.